

“Şeir daşıyıram ürəyimdən yazılmamış varaqqlara...”

Düz 80 il öncənin bu günü-sentyabr ayının 5-də Zəngəzurdə Maralzəmi kəndində sadə bir ailədə bir oğul övladı dünyaya gəldi. Adını Hidayət qoydular. Ömrü boyunca doğru yoldan, haqq yoldan sapmasın, insanları da məhz bu yola dəvət etsin deyə... Onda heç kim bilmirdi həmin körpə Hidayət böyüyəcək, öz doğma el-obasını tərk etməli olacaq, həyatını öncə İrəvanda, sonra Bakıda davam etdirəcək. Hələ ömrünün müxtəlif zamanlarına müxtəlif şəhərlərin adı da yazılacaq. Alınma isə şairlik taleyi... Ömrü şəhər-şəhər, kənd-kənd keçən adam üç məmləkətin adını isə həm taleyində, həm də şeirlərində birləşdirəcək, yaddaşının saxlanc yerində möhkəm-möhkəm qoruyacaq. Elə başqaları da onun adını bu üç məmləkətlə bütünləşdirəcəklər:

“Zəngəzurdə doğuldum, İrəvanda yaşadım, Bakıda öləcəyəm”.

İllər öncə qatıldığım tədbirlərin birində məşhur ədəbiyyatşünas alimlərdən biri heç zaman unutmayaçağım bir fikir səsləndirdi. O dedi ki, əslində, dövlət məmuru, xüsusən də dövlət təmsilçisinin ədəbiyyatçı olması daha yaxşı haldır. Çünki ədəbiyyatçılar daha həssas olurlar, insanların psixologiyasını daha yaxşı dəyərləndirə bilərlər. Elə ilk eşidəndən bu fikirlə razılaşdım. Çünki illər boyunca buna bənzər nümunələrin çox şahidi olmuşuq. Həm məmur kimi, həm də ədəbiyyatçı kimi xalqına, dövlətinə şəərəflə xidmət edən şəxsiyyətlərimizi tanıyıyıq. Onlardan biri də bu gün 80 illik yubileyini qeyd edən dəyərli söz adamı, ictimai xadim Hidayət Orucovdur.

Uzun illər müxtəlif vəzifələrdə çalışmış, həmişə bir yazıçı, ədəbiyyatşünas və eyni zamanda diplomat kimi Azərbaycanı dünyanın dörd bir yanında ən yüksək şəkildə təmsil edən Hi-

dayət müəllimin yaradıcılığı öz zənginliyi və mövzu əhatəliliyi ilə fərqlənir.

Onun yaradıcılığına və bioqrafiyasına qısa nəzər salmaq kifayət edir ki, bütün həyatını Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin və 1990-cı illərdən sonra isə Qarabağla bağlı həqiqətlərin təbliğinə həsr etdiyinin şahidi olaq.

Əlbəttə, onun bioqrafiyası kimsəyə sır deyil. Günümüzün şərtləri ilə internet resurslarında da asanlıqla tapmaq olar. Amma biz bu yazıda da onun keçdiyi ömür yolunu fəxrə əks etdirməyi lazım bilirik. Çünki bu, 1944-cü ilin 5 sentyabrında Maralzəmidə Hidayət adı verilən o körpənin hidayət yoludur...

Hidayət Xuduş oğlu Orucov 5 sentyabr 1944-cü ildə Qərbi Azərbaycan Meğri rayonunun Maralzəmi kəndində doğulub. Azərbaycan Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsini bitirən Hidayət bir müddət kənddə müəllim, “Sovet Ermənistanı” qəzetində ədəbi işçi işləyib, 1968-ci ilin iyul ayında C.Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrının direktoru təyin olunub, fasiləsiz olaraq altı il Azərbaycanın bu qədim sənət ocağına uğurla bəşirlik edib.

Ədəbi mülhiddə Hidayət adı ilə tanınan yazıçı, eyni zamanda, Ermənistan Yazıçılar İttifaqının Azərbaycan Ədəbiyyatı Şurasına rəhbərlik edib, İrəvan Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan şöbəsində XIX-XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatından dərslər deyib. Onun təşəbbüsü və bilavasitə rəhbərliyi ilə həmin dövrdə təkə İrəvanın deyil, indi Ermənistan adlandırılan Oğuz ellərinin milli ədəbi-mədəni mülhiddə canlanma yaranıb, Qərbi Azərbaycanda onlarla şair və nasirlərin kitabları İrəvanda işıq üzü görüb, “Ədəbi Ermənistan” məcmuəsi nəşr olunub.

Hidayət Orucovun həyatının İrəvan dövründə poeziya, publisistika, nəsr, tərcümə kitabları nəşr edilib, pyesləri İrəvan və Azərbaycan teatrlarında səhnəyə qoyulub. Ədəbiyyatın və incəsənətin inkişafındakı xidmətlərinə görə ona 1978-ci ildə Ermənistan SSR əməkdar mədəniyyət xadimi fəxri adı verilib. Hidayət 1988-ci ildə Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü, soydaşlarımızın deportasiya və soyqırımını siyasətinə etiraz olaraq Ermənistan SSR Əməkdar mədəniyyət xadimi fəxri adından imtina edib.

1984-cü ildə Bakıya köçərək “Gənclik” nəşriyyatının baş redaktor müavini (mart 1984 - mart 1986), sonra baş redaktoru (1986-1992-ci illər) vəzifələrində işləyib. Bu illərdə “Gənclik” nəşriyyatında böyüməkdə olan nəsil üçün dəyərli kitablar, o cümlədən, Azərbaycan klassik ədəbi irsi, folkloru, tarixi keçmiş sistemli şəkildə nəşr edilib yayılıb. “Gənclik” nəşriyyatında onun baş redaktor olduğu müddətdə 50 cildlik “Dünya Uşaq Ədəbiyyatı Kitabxanası”nın nəşri Azərbaycanın kitab mədəniyyəti tarixində mühüm bir hadisədir. Hidayətin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 15 cildlik “Azərbaycan folkloru”, 25 cildlik “Macərə və fantastika”, 17 cildlik “SSRİ Xalqları Ədəbiyyatı” kitabxanalarının, bir sıra mühüm seriyaların nəşrinə də həmin illərdə başlanılıb.

Hidayət ədəbiyyat, incəsənət, kitab mədəniyyəti məsələləri, millətlərə münasibətlər, din, milli-mənəvi dəyərlərimiz barədə, eyni zamanda tarixi keçmişimiz, türk xalqlarının deportasiyası və soyqırımına, yaşadığımız günlərin problemlərinə həsr olunmuş 150-dən çox məqalənin, publisist qeydlərin müəllifidir. Onun “Heydər Əliyev və Azərbaycanda milli siyasət” monoqrafiyası ingilis, rus, gürcü, türk, ərəb, qırğız dillərində

də də nəşr olunub.

Pyesləri uzun illərdir ki, Azərbaycanda və xaricdə böyük teatrların səhnələrində uğurla oynanılır.

1 avqust 1992-ci ildən 1993-cü ilədək Azərbaycan Respublikası Prezidentinin millətlərə münasibətlər üzrə müşaviri olub, 1993-2005-ci illərdə Azərbaycan Respublikası milli siyasət məsələləri üzrə Dövlət Müşaviri işləyib. 2005-2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Milli azlıqlarla və Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət müşaviri vəzifəsində çalışıb.

25 iyul 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin edilib. 31 may 2012-ci ildə həmin vəzifədən azad edilib.

Ona 27 dekabr 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikasının fəvqəladə və səlahiyyətli səfir diplomatik rütbəsi verilib. Elə həmin gün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Qırğız Respublikasında fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilib. 2019-cu ilin iyul ayında Hidayət Orucov 2-ci dərəcəli “Vətənə xidmətə görə” ordeni ilə təltif olunub.

6 oktyabr 2021-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Qırğız Respublikasında fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsindən geri çağırılıb.

Bəli, Hidayət Orucov işlədiyi bütün vəzifələrlə, siyasi müstəvidəki dolğun fəaliyyəti ilə ictimaiyyətin hörmətini, sevgisini qazanıb. Ancaq bütün hallarda Hidayət Orucov hər şeydən öncə yazıçıdır, qələm adamıdır!

Məncə, onun siyasi fəaliyyəti də zaman-zaman məhz yazıçılığı ilə hesablaşılıb. Bəlkə də onun bu cür sevilməsinə, bir dövlət təmsilçisi kimi sayılıb-seçilməsinə səbəb olan əsas amillərdən biri də budur. Zamanında özü də etiraf edib axı:

*Peşəm?
Qara fəhləyəm
qardaş,
qara fəhlə.
Usta fəhlələr sırasına
keçməmişəm hələ.
Gözlərim - arzu yurdu,
Ürəyim - qabar-qabar,
Baxışmda, qəlbimdə
Yuxusuz gecə “növbələrinin”
Yorğunluğu, acısı var.
...Nə taxta-şalban
daşıyıram,
nə kömür,
(Elə olsaydı, nə qəm!)
Bu, başqa cür fəhləlikdir,
Bu, başqa bir ömür!
Şeir daşıyıram
ürəyimdən
yazılmamış varaqqlara...*

Onun ürəyindən varaqqlara daşdığı şeirlərin, duyğuların bəhrəsi kitablara çevrilib zaman-zaman oxucularla görüşdü, o ağı varaqqlardan saxsız-hebsiz insanların ürəyinə yol tapdı. Bir-birinin ardınca çap olunan “Məni

səsləyəndə”, “Məhəbbət qocalmır”, “Bir az gözləyin məni”, “Dənizi harayladım”, “Ömrümün çəhliləri”, “Eviniz anah olsun”, “Zirvə çiğiri”, “İrəvanda xal qalmadı”- dramaturgiya, nəsr, publisistika, “Qatardan məktub”, “Hərdən xatırla məni”, “Sabaha çox var”, “Mən belə yaşayıram”, “Doxsanıncı il”, “Həsərət”, “Hərdən xatırla məni” - seçilmiş şeirlər, “Sözün vaxtı” - publisistika, “Ömrümün çəhliləri” - şeirlər və poemalar, “Burdan min atlı keçdi”, “Seçilmiş əsərləri”, “Özüm yazmaq istədim” - tərcümələr, “Azərbaycanda din: ən qədim dövrədən bu günədək” - monoqrafiya, “Seçilmiş əsərlər”, 7-cildə, bu cildlərə əlavə tərcümələrdən ibarət 2 cildə - “Özüm yazmaq istədim” və “Tom dayının daxması” və s. kitabları yazıçı qəlbindən oxucu qəlbinə uzanan çiğirlərdir. Burada təkə bir yazıçının, qəhrəmanın duyğuları deyil, böyük bir türk ulusunun, Azərbaycan millətinin düşüncələri, hissləri, əsrlərə uzanan tarixi əks olunur. Bu tarix Hidayət Orucovun təhsilində dünyanı qarış-qarış dolaşır, getdiyi hər yerdə “biz türkün!” nidalarını qürurla səsləndirir.

Lakin bütün dünyanı dolaşan Hidayət Orucov bu böyük dünyanı cəmi bir kəndə - Maralzəmiyə sığdırmağı bacarıb. Onun 80 illik ömrünün, həyat və fəaliyyətinin xülasəsini cəmi bir neçə ad ifadə edir: Zəngəzur, Meğri, Maralzəmi, Qərbi Azərbaycan, Qarabağ, Vətən, torpaq, xalq və borc...

Borc?!

Ötən il onunla müsahibəmdə özü bunu ən yaxşı şəkildə ifadə etmişdi: “Mən kəndimizdən çıxanda qəlbimdə dəli ümid vardı. Fikirləşirdim ki, İrəvanda 1948-ci ilə qədərki Azərbaycan kulturu, mədəniyyətini, ədəbiyyatını, milli-mənəvi dəyərlərini dirçəldəcək, inkişaf etdirəcəyəm. Özümü xalqım qarşısında, yurdum qarşısında borclu hesab edirdim. Bunun üçün də bütün ömrüm boyunca çalışdım. Amma hər zaman özümü kəndimizə, Vətənimizə borclu hesab etmişəm”.

“Hələ xəbərin yox, a bəxti qara, Vətəndən böyükdür Vətənin yükü”- deyən şair az qala bir ömürdür bu yükü həm çiyinlərində, həm də qələmində “gəzdirir”. Zəngəzur Hidayət müəllimin alın yazısı, tale qisməti, ana sözüdür. Bütün poeziyasından qızıl xələ keçən bu adı şair zaman-zaman ilahiləşdirir de bilir:

*Ozan mahnisində dillənir hünər,
-Sazi da, sözü də zəngəzurludur,
Tale bəxşışidir, vallah, deyərlər:
Allahın özü də zəngəzurludur.*

Harada olmasından, dünyanın hansı səmtinə getməsindən asılı olmayaraq, orada Zəngəzurdan bir nişanə görür, tapır, ya da tapmaq istəyir. Qəlbində, ruhunda daşdığı Zəngəzuru, Maralzəmini özü ilə diyar-diyar dolaşdırır, yurd-yurd gəzdirir. 2011-ci

ildə yazdığı “Ceviz ağacı” əsəsində bunun bir daha şahidi oluruz:

“Fikirləşirdim: görəsən, Zəngəzurun ceviz ağacları qocamandır, yoxsa Gülhanə Parkının? Həmişə mənə elə gəlib ki, Maralzəmidə, arxa bağçamızdakı ceviz ağacı qocamandır Gülhanə Parkındakından. İçimdə Nazimin şeirinin digər misraları səslənir: **Budak-budak, şəhram-şəhram ihtiyar bir ceviz...**”

Parkda ixtiyar, qocaman ceviz ağacı olar? Özü də dənizlərin qovşağındakı parkda?! Parkda ceviz ağacı deyəndə mənim təsəvvürüm həmişə gənc, heç olmasa, qocalmamış ceviz ağacı gələ bilər. Maralzəmidəki atababa evimin arxa baxçasındakı ceviz ağacı qocamandır. Ancaq dibindən axan kənd arxı onu bir az da ixtiyarlaşdırıb, qocaldıbdır. Arxın suyu Maralzəmi dağlarının sərin, saf bulaqlarından olsa da”.

Şairlik tələdir, ya seçim? Görəsən, hansısa şairə seçim verilsəydi, o, yenə də şair olardı mı? Lap elə Hidayət müəllim özü ilk dəfə nə zaman, hansı ehtiyacdən, hansı duyğularla sarılıb qələmə, fərqi nə varıb şairlik ömrünün? Bunu biz bilmərik. Soruşsaq, bəlkə özü də cavab verməkdə tərəddüd edərdi. Amma bir şey aydındır ki, şairi şair edən elə bu dünyanın özüdür, onun gərdişidir. Yəni bəlkə də şairi dünya özü seçir?! Şair Hidayət də bu dünyanın seçdiklərindənədir mi? Deyəsən, özü də bunun fərqi deyildir. Yoxsa deməzdi ki:

*Qaranlıq sübhələr, bəyaz yalanlar
Könlərdən bircəyillik üzün deyil.
Bu gün yalan olur dənən gördüyün-
Heyrətdən düz yolda bürədim,
adım.
...Dünya, sirlili dünya, haçansa,
bir gün
Düzəlan olsaydı, şeir yazmazdım.*

Şair özü də yaxşı bilir ki, bu dünya düzəlan deyil, belə gəlib, belə də gedəcək. Ən azından insanlığı, bəşəriyyəti şairsiz, şeirsiz, sözsüz qoymamaq üçün. Amma şair də insandır axı. Onun da yorulduğu, usandıdığı, bezdiyi olur. Yenə də qələm çatır imdadına: *Görürəm ki, öz halımı soruşmağa, Öz dərdimi bilməyə də macalım yox, Öz xoşumla, öz arzumla ölməyə də macalım yox.*

Bu misraları oxuyarkən bir fikir keçdi beynimdən: “Nə yaxşı ki, o macal yoxdur!” Siz baxmayın, şairin hərdən bu cür bədbinliyə qapıldığını. Əslində isə o, hərdən düzəlməyəcəyini düşündüyü “dünyada ədalətli insanlar ədalətsizlərdən, haqlılar haqsızlardan çoxdur”- deyərək yenə də ümidindən, inamından qalmır. Məhz bu inamın işığında dəyərli ədəbimizi 80 illik yubileyi münasibəti ilə “Yeni Azərbaycan” qəzetinin kollektivi adından təbrik edir, ona möhkəm cansağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıyır!